

ВИЗНАЧЕННЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ ВІЙСЬК(СИЛ) СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

DETERMINATION OF THE CAPABILITIES OF THE TROOPS(FORCES) OF THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE

Рибицька О.М., викладач кафедри права Національної безпеки та правової роботи
Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У статті автор наголошує на важливості сектору безпеки і оборони в забезпеченні цілісності та недоторканості кордонів України, збереженні незалежності, в забезпеченні права на існування української державності в цілому. Досліджує проблемні питання наукового і законодавчо-закріплені визначень таких понять як «спроможність», «спроможності складових сил безпеки і оборони», «планування на основі спроможностей». Задля повного та об'єктивного аналізу автор у статті досліджує праці вітчизняних науковців, національні законодавчі та нормативні акти, словники, а також іноземні праці закордонних колег. Вказує, що зважаючи на Євроатлантичний вектор, який обрала для себе Україна, імплементацію великої кількості стандартів Організації Північноатлантичного договору, вагому роль задля злагодженої співпраці з країнами-членами НАТО відіграє створення єдиного категоріально-понятійного каталогу(словника) Україна–НАТО поняття та визначення у сфері безпеки та оборони. Аналізуючи такі нормативні акти, як: Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про оборону України», Стратегічний оборонний бюлетень введений в дію Указом Президента України, постанову Кабінету Міністрів України «Порядок проведення оборонного огляду Міністерством оборони», наказ Міністерства оборони України «Порядок організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони» робить висновок, про відсутність єдиного законодавчо-закріпленого підходу до визначення та тлумачення досліджуваних понять. Автор вносить свої пропозиції щодо реформування, внесення змін та доповнень до вищезазначених нормативних актів, та пропонує своє бачення щодо визначення таких термінів як: «спроможності», «спроможності складових сил безпеки та оборони», «планування на основі спроможностей». У висноках автор підсумовує результати свого дослідження та зосереджує увагу на необхідності подальшого наукового вивчення та розв'язання описаної у статті проблематики.

Ключові слова: національна безпека, оборона України, сили безпеки і оборони, спроможності військ (сил), планування на основі спроможностей.

In the article, the author emphasizes the importance of the security and defense sector in ensuring the integrity and inviolability of Ukraine's borders, preserving independence, and ensuring the right to the existence of Ukrainian statehood as a whole. Investigates the problematic issues of scientific and legally established definitions of such concepts as "capability", "capabilities of the constituent forces of security and defense", and "capability-based planning". For a complete and objective analysis, the author in the article examines the works of domestic scientists, national legislative and normative acts, and dictionaries, as well as foreign works of foreign scientists. Indicates that considering the Euro-Atlantic vector that Ukraine has chosen for itself, the implementation of a large number of standards of the North Atlantic Treaty Organization, the creation of a unified categorical and conceptual catalog (dictionary) of Ukraine-NATO concepts and definitions, scope plays an important role for coordinated cooperation with NATO member countries security and defense. Analyzing such normative acts as the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine", The Law of Ukraine "On the Defense of Ukraine", the Strategic Defense Bulletin enacted by the Decree of the President of Ukraine, the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "The Procedure for Conducting a Defense Review by the Ministry of Defense", the Order of the Ministry of Defense of Ukraine "The Procedure for the Organization and Implementation of Defense Planning in the Ministry of Defense of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine and other components of the defense forces" concludes that there is no single legally established approach to the definition and interpretation of the studied concepts. The author makes his proposals for reforming, making changes and additions to the above-mentioned normative acts, and offers his vision regarding the definition of such terms as: "capabilities", "capabilities of the components of the security and defense forces", and "capability-based planning". In the conclusions, the author summarizes his research results and focuses on the need for further scientific study and resolution of the issues described in the article.

Key words: national security, defense of Ukraine, security and defense forces, capabilities of troops (forces), capability-based planning.

В сучасних реаліях повномасштабної війни російської федерації проти України найважливіше значення в забезпеченні оборони, незалежності України, відстоюванні національних інтересів відіграє сектор безпеки і оборони України. Відповідно до п. 16 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» сектор безпеки і оборони – система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції України та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадян та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України [1]. Як вищезазначається сектор безпеки і оборони України складається з певних суб'єктів, які у свою чергу входять до складу військ (сил) сектору безпеки і оборони України. Однак щоб бути готовими до захисту територіальної цілісності та незалежності держави, прав та свобод громадян,

до ведення воєнних дій, до розроблення планів та стратегій з обороноздатності необхідно знати та реально оцінювати спроможності військ (сил). Країни-члени НАТО ще з початку ХХ століття активно застосовують планування на основі спроможностей. Молода українська держава зважаючи на всі політичні перепетії, вторгнення та окупацію частини території України російською федерацією почала імплементувати планування на основі спроможностей протягом останніх років. Незважаючи на велику кількість наукових праць щодо питань визначення спроможностей військ(сил), планування на основі спроможностей вони не втрачають своєї актуальності і сьогодні. Так як українське законодавство перебуває в активній фазі імплементації стандартів НАТО, а ні науковці, ні законодавці не дійшли до єдиного визначення, розуміння термінів «спроможності», «спроможності складових сил безпеки і оборони», «планування на основі спроможностей».

Метою статті є дослідження місця та ролі термінів «спроможності», «спроможності складових сил безпеки і оборони», «планування на основі спроможностей», їх аналіз та надання пропозицій, щодо вирішення проблем з трактуванням та імплементації останніх в Українське воєнне законодавство.

Виклад основного матеріалу. Кожне дослідження починається з визначення методології, яка визначає систему методів, підходів, принципів, способів і показників досягнення поставленої мети та формування, в нашому випадку, необхідних спроможностей. Методологічними основами розвитку спроможностей військ (сил) вважають систему логічно пов'язаних між собою теоретичних, власне методологічних, правових, методичних та організаційно-технічних складових і процедур з метою отримання даних про сутність, зміст та основні напрямки розвитку спроможностей військ (сил) для підтримання необхідного рівня їх бойової готовності і здатності до виконання визначених їм завдань щодо оборони держави та національної безпеки, поступовий перехід до оперативної сумісності з підрозділами збройних сил держав – членів НАТО для виконання спільних завдань. У 2014 році Збройні Сили України приєдналися до Ініціативи взаємосумісності партнерів (Partnership Interoperability Initiative). Ініціатива була започаткована з метою збереження та подальшого розвитку операційної взаємосумісності держав-членів та партнерів НАТО після завершення операції Альянсу в Афганістані. Ініціатива передбачає надання допомоги з розвитку, диверсифікації, а також збільшення переліку партнерських сил та засобів, що сертифіковані та готові брати участь у операціях під проводом Альянсу та СРН. Досягнення партнерами взаємосумісності з НАТО у рамках зазначеної ініціативи здійснюється у трьох вимірах: технічна, операційна та доктринальна взаємосумісність. З вищезазначеного випливає важливість єдиного тлумачення термінів та понять.

У своїй статті Сурков О.О. пропонує наступні визначення поняттям: спроможність – стандарт або вимога досягнення необхідного результату, (головні, основні, додаткові визначення вимоги/властивості); можливість – фактичне/наявне від потреби/вимоги досягнення необхідного результату, (відповідність головному, основним, додатковим визначенням спроможності); здатність – критерій або оцінка/кінцевий стан досягнення необхідного результату (рівень досягнення головного, основних, додаткових вимог/властивості) спроможності для визначення необхідних заходів [2].

Саганюк Ф.В., Саганюк А.К., Павліковський, О.В. [3] у своїй науковій праці пропонують інше визначення поняття «спроможності», так як і В.П. Горбулін, А.Б. Качинський у своїй монографії [4].

Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про оборону України» [5] не надають визначення поняття «спроможності», «спроможності складових сил безпеки та оборони», «планування на основі спроможностей». У ст. 25 V-го розділу Закону України «Про національну безпеку України» лише зазначається, що метою планування у сферах національної безпеки і оборони є забезпечення реалізації державної політики у цих сферах шляхом розроблення стратегій, концепцій, програм, планів розвитку органів сектору безпеки і оборони, управління ресурсами та ефективного їх розподілу. Також у цьому розділі вказуються принципи та види планування. У свою чергу у додатку 2 до Стратегічного оборонного бюлетеня України, схваленого Указом Президента України від 06.06.2016 № 240/2016, «спроможності» були визначені як кількісні та якісні показники, що характеризують здатність складових сил оборони виконувати покладені на них завдання щодо оборони держави і відбиття збройної агресії проти України з урахуванням наявних можливостей держави. Новий Стратегічний оборонний бюлетень введений в дію Указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021 не містить визначення «спроможності» лише тлумачить поняття «спроможності сил оборони» – як здатність досягти необхідного результату під час виконання завдань оборони в певних умовах відповідно до визначених сценаріїв дій та з використан-

ням наявних ресурсів. Також у Стратегічному оборонному бюлетені, хоч і не надається визначення терміну «планування на основі спроможностей», однак зазначається, що планування розвитку оборонних спроможностей на основі комплексного стратегічного аналізу воєнних загроз національній безпеці України, широкого застосування математичних методів моделювання, управління ресурсами із застосуванням методології програмно-проектного менеджменту, ефективний внутрішній контроль та управління ризиками відповідно до принципів і стандартів, прийнятих у державах – членах НАТО є завданням держави. Очікуваний результат – процеси планування спроможностей та управління ресурсами в силах оборони є поєднаними та інтегрованими і забезпечують ефективне використання наявних оборонних ресурсів та міжнародної допомоги для посилення оборонних спроможностей держави [5].

Словник «Військових термінів та скорочень (аббревіатур)» ВКП 1-00(01).01 визначає спроможність (операційна, бойова, спеціальна) (англ. – capability) – як здатність органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій ЗС України або сукупність сил і засобів оборони виконувати певні завдання (забезпечувати реалізацію визначених військових цілей) за певних умов, ресурсного забезпечення та відповідно до встановлених стандартів [6]. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення оборонного огляду Міністерством оборони» від 31.10.2018 № 941 [7], Наказ Міністерства оборони України «Порядок організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони» від 22.12.2020 № 484 надає ідентичне визначення терміну «спроможність», як і словник «Військових термінів та скорочень(аббревіатур)». Слід зазначити, що вищевказаний наказ Міністерства оборони України тлумачить також і визначення поняття «планування на основі спроможностей» – як планування, що передбачає розвиток спроможностей сил оборони в умовах протидії загрозам та ризикам на довгострокову перспективу в межах наявних ресурсів. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення оборонного огляду Міністерством оборони визначає, що завданнями оборонного огляду є: огляд спроможностей за їх функціональними групами спроможностей (військово-політичне, адміністративне керівництво, управління ресурсами, співробітництво у сфері оборони, комплектування військ (сил), підготовка органів військового управління та військ (сил), командування та управління, розвідка, застосування, захист та живучість, забезпечення, інфраструктура, комунікації, зв'язок та інформаційні системи тощо) та планування сил; планування ресурсів; формування перспективної моделі Збройних Сил та інших складових сил оборони. Окрім цього вищезазначені нормативні акти надають тлумачення понять: спільні оборонні спроможності, функціональна група спроможностей, надлишкові спроможності; наявні спроможності; критичні спроможності необхідні спроможності [9].

Якщо розглядати міжнародні джерела то у словнику НАТО спроможності (capabilities) визначені як здатність досягти бажаного ефекту у заданих стандартах і умовах шляхом поєднання (комбінації) засобів і способів для вирішення комплексу завдань (CJCSI / М серії 3010) [10]. Іншими науковці, зазначають, що спроможність – це «обумовлена певними ресурсами та можливостями здатність досягати вимірюваного результату під час виконання завдання у визначених умовах відповідно до визначених стандартів». Також, слід зазначити, що застосування прямого перекладу тексту стандартів НАТО в деяких випадках не коректно відображає зміст стандарту через істотну різницю в тлумаченні понять, прийнятих у нашій дер-

жаві і країнах НАТО. Зважаючи на вищезазначене, було б доцільно системно та комплексно підійти до вирішення даного питання українським лінгвістам та військовим, за участі міжнародних колег, задля розробки та створення, єдиного категоріально-понятійного каталогу(словника) Україна – НАТО поняття та визначення, сфера безпеки та оборони, який би містив узгоджену термінологічну базу, що в свою чергу значно спростило б діяльність сил безпеки і оборони України при виконанні бойових завдань та операцій з захисту територіальної цілісності та незалежності держави з використанням стандартів НАТО. Аналіз сучасних наукових джерел, чинного законодавства, та нормативно-правових актів, які втратили чинність, іноземних джерел показує, що немає єдиного бачення визначення «спроможності», тим паче «спроможності складових сил безпеки і оборони», «планування на основі спроможностей».

Задля заповнення прогалин в законодавстві та приведення понятійно-категоріального апарату в сфері оборони України до стандартів НАТО пропонується внести зміни до чинного законодавства України, а саме доповнити Закон України «Про оборону України», Закон України «Про національну безпеку України», Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення оборонного огляду Міністерством оборони», Наказ Міністерства оборони України «Порядок організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони» такими поняттями як: «спроможності» – це зумовлена певними можливостями та ресурсами держави здатність досягати бажаного результату при визначених стандартах та умовах виконання зазначених спільних завдань щодо забезпечення національної безпеки і оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності і незалежності; «спроможності складових сил безпеки і оборони» – це здатність сил безпеки, сил оборони, оборонно-промислового комплексу, громадян та громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки та оборони держави, органів військового управління або сукупність сил і засобів безпеки і оборони виконувати визначені

завдання (забезпечувати реалізацію вказаних військових цілей) за певних умов, ресурсного забезпечення та відповідно до встановлених стандартів; «планування на основі спроможностей» – планування, що передбачає розвиток спроможностей сил безпеки і оборони в умовах протидії потенційним та реальним загрозам та ризикам на довгострокову перспективу в межах наявних ресурсів.

Також пропонується враховувати вищезазначені визначення термінів «спроможності», «спроможності складових сил безпеки і оборони», «планування на основі спроможностей» при розробці Стратегії військової безпеки, Стратегічного оборонного бюлетеня, Воєнної доктрини та при розробці документів довгострокового планування, таких як Стратегія Національної безпеки, Стратегія військової безпеки, Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України, Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України, Стратегія кібербезпеки України, Національна розвідувальна програма. Зважати на дані визначення при розробці документів середньострокового та короткострокового планування – програм щодо розвитку складових сектору безпеки і оборони, зокрема оснащення їх сучасним озброєнням і військовою технікою, створення необхідних запасів матеріально-технічних засобів та необхідних для цього потужностей оборонно-промислового комплексу, реалізація інших заходів з посилення обороноздатності держави.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, слід дійти висновку, що законодавство, яке регулює сектор безпеки і оборони України, не має єдиного підходу до врегулювання понятійно-категоріального апарату з питань безпеки і оборони. Нові нормативні документи, не враховують положення уже чинних раніше прийнятих актів, чим створюють колізії і прогалини. Питання сектору безпеки і оборони потребують подальших наукових досліджень науковцями та законодавцем, особливо, що стосується питань визначення термінів «спроможність», «спроможності складових сектору безпеки і оборони», «планування на основі спроможностей» і приведення їх трактування до відповідності стандартам НАТО, створення єдиного категоріально-понятійного каталогу(словника) Україна – НАТО поняття та визначення, сфера безпеки та оборони.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. (дата звернення 22.03.2024).
2. Сурков О. О., к.військ.н. Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, Київ Підхід до визначення сутності понять «спроможність», «можливість», «здатність» сил оборони для вдосконалення основ стратегічного планування. URL: <http://znp-cvsvd.nuou.org.ua/article/view/125486/119940>
3. Стратегія та пріоритети/ Ф.В. Саганюк, А.К. Павліковський, О.В. Устименко. Оборонний вісник НАСВ. 2016. № 12.С. 6–11/
4. Горбулін В.П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія / Горбулін В.П., Качинський А.Б. К.:НІСД, 2010. 288 с.
5. Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII «Про оборону України» (зі змінами і доповненнями) / *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1992. № 9. ст. 106.
6. Стратегічний оборонний бюлетень: Рішення Ради національної безпеки і оборони, введений в дію Указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021. Дата оновлення 21.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021#n17> (дата звернення 17.04.2024).
7. Словник «Військових термінів та скорочень(аббревіатур)» ВКП 1-00(01).01затверджений Начальником Генерального штабу Збройних Сил України 13.10.2020.
8. Порядок проведення оборонного огляду Міністерством оборони: постанова Кабінету Міністрів України від 31.10. 2018 № 941. Дата оновлення 14.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/941-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.04.2024).
9. Порядок організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони: наказ Міністерства оборони України від 22.12. 2020 № 484. Дата оновлення 22.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-21#Text> (дата звернення 17.04.2024).
10. Словник основних термінів та скорочень, які використовуються в НАТО: Міністерство оборони України. МП Леся, 2004 – 565 стор. URL: https://books.google.com.ua/books/about/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC.html?id=YrnQZwEACAAJ&redir_esc=y